
تطابق اندیشه‌های محمد غزالی و سنایی

(با تکیه بر مهلکات و منجیات کیمیای سعادت و حقیقه الحقیقه)

تالیف

دکتر زینب تقی‌نژاد

www.ketab.ir

سرشناسه	: تقی‌نژاد، زینب، ۱۳۵۷-
عنوان قراردادی	: کیمیای سعادت. برگزیده. شرح حدیقه‌الحقیقه و شریعه‌الطریقه. برگزیده. شرح
عنوان و نام پدیدآور	: تطابق اندیشه‌های محمد غزالی و سنایی: با تکیه بر مهملکات و منجیات کیمیای سعادت و حدیقه الحقیقه/ تالیف زینب تقی‌نژاد.
مشخصات نشر	: تهران: پادینا، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۲ ص.
شابک	: 978-622-294-114-7: ۵۰۰۰۰ ریال
موضوع	: عرفان -- متون قدیمی تا قرن ۱۴ Mysticism -- Early works to 20th century اخلاق اسلامی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴ Islamic ethics -- Early works to 20th century نثر فارسی -- قرن ۵ق. -- تاریخ و نقد Persian prose literature -- 11th century شعر فارسی -- قرن ۵ق. -- تاریخ و نقد Persian poetry -- 12th century -- History and criticism
شناسه افزوده	: غزالی، محمدبن محمد، ۴۵۰ - ۵۰۵ ق. کیمیای سعادت. برگزیده. شرح
شناسه افزوده	: سنایی، مجدودبن آدم، ۴۷۳ - ۵۲۵ق. حدیقه الحقیقه و شریعه الطریقه. برگزیده. شرح
رده بندی کنگره	: ۶۱۰BBR
رده بندی دیویی	: ۱/۱۸۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۵۴۲۳۱

ناشر: انتشارات پادینا طراحی جلد و صفحه‌آرایی: انتشارات پادینا، نوبت چاپ: اول (۱۴۰۰)
شمارگان: ۱۰۰۰ جلد شابک: ۷-۱۱۴-۲۹۴-۶۲۲-۹۷۸ چاپ و صحافی: سامان قیمت: ۵۰ هزار تومان

میدان انقلاب، ابتدای کارگر جنوبی، کوچه رشتچی پلاک ۷، واحد ۳، انتشارات پادینا

تلفن: ۷۷۴۲۱۷۵۷ و ۱۷-۶۶۹۴۹۱۱۵ (۰۲۱) همراه: ۰۹۰۲۵۰۸۸۳۸۱

www.padinapub.com www.padinalang.ir padina.pub@gmail.com

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

پیشگفتار.....	۹
فصل اول زندگی، اندیشه و آثار غزالی و سنایی.....	۱۱
ابوحامد امام محمد غزالی توسی.....	۱۲
ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی.....	۱۳
فصل دوم مهلکات.....	۱۵
۱-۲- اصل اول: ریاضت نفس.....	۱۶
۲-۲- اصل دوم: شهوت شکم و فرج.....	۲۲
۳-۲- اصل سوم: شره سخن و آفت زبان.....	۲۶
۴-۲- اصل چهارم: خشم و حسد.....	۳۱
۵-۲- اصل پنجم: دوستی دنیا.....	۳۶
۶-۲- اصل ششم: بخل و جمع مال.....	۴۱
۷-۲- اصل هفتم: جاه و حشمت.....	۴۳
۸-۲- اصل هشتم: ریا در عبادت.....	۴۶
۹-۲- اصل نهم: کبر و عجب.....	۴۸
۱۰-۲- غفلت و ضلالت.....	۵۱
فصل سوم منجیات.....	۵۵
۱-۳- اصل اول: توبه.....	۵۶
۲-۳- اصل دوم: صبر و شکر.....	۵۹
۳-۳- اصل سوم: خوف و رجا.....	۶۲
۴-۳- اصل چهارم: فقر و زهد.....	۶۴
۵-۳- اصل پنجم: نیت، صدق، اخلاص.....	۷۱
۶-۳- اصل هفتم: تفکر.....	۷۴
۷-۳- اصل هشتم: توحید و توکل.....	۷۸
۸-۳- اصل نهم: محبت و شوق و رضا.....	۸۲
۹-۳- اصل دهم: یاد کردن مرگ.....	۹۲
فصل چهارم نتیجه.....	۹۹
منابع.....	۱۰۱

پیشگفتار

گنجینه گرانبها و غنی زبان و ادبیات فارسی از نظر مواریت گرانقدر هنری بی‌نظیر است. کیمیای سعادت امام محمد غزالی و حدیقه الحقیقه حکیم سنایی در زمره آثار ارزشمند زبان و ادب پارسی هستند و در هیچ جای از جهان آثاری تا به این حد عارفانه پر ملکات و عمیق و پر از ابعاد رستخیز بخش حس و ایمان و شناخت و عشق یافت نمی‌شود.

غزالی و سنایی به عنوان متفکران و اندیشمندان بزرگ جهان اسلام در سده‌های پنجم و ششم هجری - که دوران رواج و رونق بازار علوم و معارف اسلامی و نیز جدل بود- پا به عرصه وجود نهادند. غزالی به عنوان یک معلم اخلاق در نزد مسلمانان و در نزدیک اهل فن در اندیشه اسلامی متفکر است که به تمام علوم و دانش‌های نظری زمان خود مسلط و متبحر است او با روحی سرشار از معنویت نه تنها یک سرچشمه بی‌نظیر دارد که آن هم شناخت خدا و ایمان و یقین به اوست بلکه بر این باور است که فرهنگ دینی در دل مسلمانان تنها با تقویت جنبه ایمانی آن کمال خواهد یافت و به همین علت وارد بحث‌های اعتقادی شد و میدان را برای نویسندگان صوفی مسلک خالی نگذاشت. کل تلاش غزالی معطوف به شریعت نامه نویسی است و اندرز اخلاقی غزالی با نگاهی بیشتر فردی و آرمانی و کمتر جمعی و واقعی کل امور جهان را در چهارچوب قضا و قدر، طبیعت، عادت و سنت می‌داند و تنها بخش کوچکی از آن را بر جهد و تلاش مبتنی می‌داند. و این مسئله و مواردی از این دست باب انتقاداتی را نیز بر این تفکر جهان اسلام باز کرده است.

کمی بعدتر از غزالی شاعر نوگرایی چشم به جهان هستی می‌گشاید که تازه می‌اندیشد و همه مضامین را تازه می‌خواهد. حکیم ابوالمجد مجدودین آدم سنایی با وارد کردن موضوعات تازه در شعر فارسی آن را از انحطاط فکری نجات داد به تعبیر دکتر شفیع کدکنی همیشه توفیق از آن شاعرانی است که حال و هوای تازه‌ای را وارد یکی از ساخت‌ها و صورت‌های شعری می‌کنند. سنایی ستون استوار فرهنگ و تمدن اسلامی است وی نخستین شاعر است که اندیشه-ها و باورها و آموزه‌های تصوف از طریق او در دنیای شعر راه می‌گشاید. سنایی هم یک شاعر است و هم یک صوفی آرمانگرا و هم یک منتقد اجتماعی! پس شعر او نیز از منظر هر یک از

این مقولات شایسته تامل و اعتبار است گرایش سنایی به سوی نوآوری و بیان ما فی الضمیر به گونه‌ای بدیع و ویژگی اصلی این مکتب است موسیقی و شعر او را بی‌تاب می‌کرد اما از طرف دیگر تمایلات مذهبی و شرعی داشت که این اعتقادات با آنچه در کتب عرفانی کشف المحجوب و رساله قشریه خوانده بود همخوانی نداشت.

جای تردید نیست که همه شاعران حکیم و عارف ایرانی بعد از سده ششم، آثار غزالی را مورد مطالعه قرار داده‌اند اما سهم شعرای عرفانی چون سنایی از سایرین بیشتر است. سنایی علاوه بر شاعر عارف بودن متشعر هم هست یعنی علاقه بسیاری دارد که موضع عرفانیش از موضع شرعیش دور نشود غزالی نیز چنین چهره‌ای در تاریخ فرهنگی ما دارد. غزالی عالم و فقیه متشرعی است که در پایان عمرش به عرفان روی می‌آورد به همین جهت سنایی، آثار غزالی را مورد مطالعه قرار داده است. سنایی در مباحث کلامی ابتدای حدیقه کاملاً تحت تاثیر غزالی است شاید به این دلیل که قصد دارد پیوندی بین شعر و شرع بزند. کتاب کیمیای سعادت غزالی - که خلاصه احیاء علوم الدین است - سخت مورد توجه سنایی قرار گرفت. اگر غزالی محیی علوم دینی بود سنایی هم آمده بود تا احیای در شعر و سخن پارسی کند او تا اینجا توفیق این را یافته بود که در غزل و قصیده راه تازه‌ای ایجاد کند و با آفریدن کتاب حدیقه و مثنوی عرفانی این رسالت به پایان رسید.